

SKÅNSK FREMTID

Tidsskriftet udgives af Foreningen Skånsk Fremtid, stiftet 1992 i København. Foreningens formål: at oplyse om Skånelandenes historie og nutid. Redaktion: Knud J. Holdt (ansv.). Eget tryk. Internet: skaanskfremtid.dk - epost: knud2020@hotmail.com Sekretariat: Birthe Rostrup, Tværbommen 15, 1.tv., 2820 Gentofte. Telefon: +45 39683111

HOLLAND OG ØSTERSØEN

Da dele af den nederlandske flåde sejlede gennem Øresund i slutningen af juli 1656, fik den selskab af ni danske orlogsskibe. Målet var Danzig (Gdansk) i Preussen ved Østersøens sydøstligste kyst.

Danzig var en selvstændigt styret enhed inden for det polsk-litauiske forbund. Havnen i Danzig var en af de travleste i Østersøen. Det var især handelsskibe fra Republikken af de Syv Forenede Nederlande (Republik der Zeven Verenigde Nederlanden), der anløb havnen. Formentlig ofte med et mellemstop i København - og Helsingør (told).

Holland betyder 'Skovlandet' - til ind i 1200-årene skrevet 'holtlant'. Alligevel havde de tæt befolkede byer i Nederlandene et stort behov for at importere tømmer til hus- og skibsbyggeri m.m. Dette kunne skibs-købmændene skaffe i Danzig, hvor det ikke var en mangelvare; og hvis det var, kunne der nemt hentes mere i oplandet eller via den store flod Wisla (Weichsel), hvis vestlige delta-arm løb forbi Danzig. Tjære til husbyggeri, kalfatring af skibe o.a. var også til salg i Danzig. En af de vigtigste varer for Republikkens handelsfolk var korn (hvede), dyrket i Livland, Preussen og Polen. Kornet blev efter import lagret i store magasiner i Amsterdam, hvorfra det blev distribueret videre. Denne kornimport var vital for Republikkens daglige behov og måtte forsvares - i værste fald med (sø)militære midler.

Hvad bragte skibene så med sig fra de nederlandske havne, når de anløb Danzig (og København)? Af fødevarer: fisk og mejeriprodukter. Af luksusvarer: tekstiler, krydderier og vin.

Danzig

I Danzig og omegn boede der efterhånden mange nederlændere; så da Republikkens soldater gik i land i slutningen af juli 1656, har de mange steder kunnet høre det neder-frankiske sprog, som vi nu kalder hollandsk. Danzig var en fristad, og derfor var byen mål for mange nederlændere, der var forfulgt i hjemlandet på grund deres religiøse overbevisning. En stor mennonitisk (protestantisk) gruppe havde således etableret sig i området: tolereret, men ikke nødvendigvis elsket.

Mennoniterne havde deres navn efter den oprindeligt katolske præst Menno Simons (1496-1561) fra Frisland, der i 1536 havde sluttet sig til den gren af den protestantiske bevægelse, som mente, at voksendåb (bekendelsesdåb) var at foretrække for barnedåb. I kirkehistorien kaldes tilhængere af denne kirkekan-

nelse (polemisk) for anabaptister eller gendøbere. Disse blev hårdt forfulgt af de spanske og katolske myndigheder, men også i nogen grad af andre protestantiske kirkeadannelser, især de 'rettroende' calvinister. Mange mennoniter flygtede derfor til Danzig området.

Mod-reformationen

Den af Luther inspirerede reformation fik fra starten modspil fra kongen / kejseren i det romersk-tyske rige, Karl 5., og siden af dennes søn, Philip 2., som i 1555 'arvede' de sytten nederlandske provinser. I 1556 blev Philip også konge i Spanien og dermed herre over dette lands oversøiske besiddelser.

Han bekæmpede med hård hånd de protestantiske 'afvigere' i sine riger og lande. Det kaldes i kirkehistorien for mod-reformationen; og Philip nøjedes ikke med teologiske debatter, men satte hele det spansk-habsburgske magtapparat ind mod 'kætterne'. Dertil kom ubærlige skatter til finansiering af de spanske krige. I 1568 og de følgende år før de spanske tropper hårdt frem i flere nederlandske byer. Modstanden mod de spanske tyranner steg voldsomt. Kulminationen indtraf, da spanske lejesoldater og andre elementer drog hængende og plyndrende gennem Antwerpen i november 1576. De afbrændte hundredvis af bygninger, og alt i alt anslås op mod 6000 at være døde / dræbt i byen som følge af disse voldsomme begivenheder (Spaanse Furie).

Antwerpen sluttede sig i 1579 til den protestantiske forsvars-union (Unie van Utrecht) og spillede en central rolle i modstanden mod undertrykkelsen, indtil byen blev indtaget af spanske tropper i 1585. Protestanterne i byen fik derefter valget mellem at konvertere til katolicismen eller forlade byen. Mange flyttede derefter nordpå og medvirkede med deres foretagsomhed til bl.a. Amsterdams opblomstring. Det lykkedes de spanske

habsburgere at fastholde kontrollen over de sydlige Nederlande, der forblev katolske. Grænsen mellem det protestantiske nord og det habsburgske (katolske) syd fulgte omtrent den nuværende grænse mellem Nederland (Holland) og Belgien. Krigshandlingerne aftog imidlertid gradvist, og i 1609 blev der indgået en 12-årig våbenhvile. I 1648 anerkendte Spanien formelt den nederlandske republik som en selvstændig stat.

Danmark 1659

Denne baggrunds historie er værd at huske på, når man skal bedømme Republikkens ageren i forhold til Danmark i krigsperioden 1657-1660. Nederlandene havde været igennem omvæltende tider i de forudgående hundrede år. Derfor var General-Staterne som repræsentant for Republik der Zeven Verenigde Nederlanden ikke alt for begejstret for at blive indviklet i en ny krig ved at bryde Haag aftalen fra juli 1659 og hjælpe Danmark ved at sætte de allierede tropper over fra Fyn til Sjælland og Skaane efter det svenske nederlag ved Nyborg mandag 14. november 1659. Og derfor fabrikerede vice-admiral Michiel de Ruyter en passende undskyldning (politisk løgn): Vinteren var nær, og skibene skulle have nye forsyninger ombord. Fra en dansk synsvinkel et fatalt svigt. Set med Republikkens øjne ikke helt uforståeligt. Ganske vist var Cromwell-æraen ved at være slut i England, men dette land havde stadig en slagkraftig flåde, som, hvis den blev forenet med den svenske, kunne skabe

alvorlige problemer for Republikken.

Verdenshavene

Republikken dækkede et territorium, der nogenlunde svarer til, hvad vi nu på dansk kalder Holland, og som hollænderne selv kalder Nederland. Amsterdam havde overtaget mange af de funktioner, som tidligere var koncentreret i Flandern i byer som Brugge og Ghent samt Antwerpen i Brabant. Især finansvæsenet, som importeret var Genova o. år 1300, havde nået et avanceret stadie i Flandern allerede i før-reformatorisk tid.

De ledende familier i Amsterdam og i andre større havnebyer i Republikken drev omfattende handel; men da den spanske trone, der var i union med Portugal, blokerede for Republikkens handel med Portugal (krydderier m.m.), begyndte Staten-Generaal (den føderale forsamling), som var det besluttede organ i Republikken, at udsende rekognoscerings ekspeditioner for, om muligt, derved at finde andre sejlruiter og handelsmuligheder. Således fik englænderen Henry Hudson 1609 af det hollandske ostindiske kompagni i opdrag at forsøge at finde en passage nord om Nordamerika. Det lykkedes ham ikke, men han lagde bl.a. navn til Hudson floden, som havde sit udløb ved den nyoprettede handelsstation Nieuw Amsterdam på sydspidsen af øen Manhattan (i dag New York). En flad ø sydvest herfor opkaldtes efter Staten-Generaal og benævntes Staten Eylandt (nu Staten Island).

Den sydlige del af Manhattan var mod nord beskyttet af et muranlæg, der siden blev sløjft, efter at englænderne havde overtaget området i 1665. Herefter anlagdes en ny vej, Wall Street, på tværs af øen, dér hvor forsvars anlægget (muren) tidligere var placeret.

Da hollandske skibe i 1616 befandt sig ved sydspidsen af Sydamerika, kaldte de en ø øst for Ildlandet for Staten Landt efter føderal forsamlingen i Den Haag, i dag forspansket til Isla de los Estados. Den hollandske (frisiske) opdagelsesrejsende Abel Tasman nåede i 1642 New Zealands kyst (Sydøen), og han kaldte på tilsvarende vis det nye land for Staten Landt, fordi han mente, at det var en del af det ukendte Sydkontinent og havde forbindelse med Staten Landt ved Sydamerika.

De hollandske skibe, ofte bevæbnede, kom således kundt omkring og sejlede ikke kun i de danske farvande og Østersøen.

kjh

KONTINGENT

Medlemskab i Foreningen Skånsk Fremtid opnås ved at indbetale kontingent på foreningens bankkonto: reg.nr. 1551, kontonr. 0000640018 (Danske Bank). Årskontingentet er 200 kr., men for pensionister og studerende 150 kr. Oplys navn og postadresse ved indbetalingen. Kontingentåret følger kalenderåret. Gaver modtages med glæde (samme kontonummer). Har du som medlem glemt at betale, håber vi på din snarlige fornyelse af medlemskabet.